



בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 7344/17

לפני: כבוד השופט נ' הנדל
כבוד השופט מ' מזוז
כבוד השופט ג' קרא

העותרים: 1. פלוני
2. פלוני
3. פלוני
4. האגודה לשמירת זכויות הפרט

נגד

המשיבים: 1. שר הפנים
2. רשות האוכלוסין וההגירה

עתירה למתן צו על תנאי

תאריך הישיבה: י"ג באב התשע"ח (25.07.2018)

בשם העותרים: עו"ד חגי קלעי; עו"ד דניאלה יעקובי

בשם המשיבים: עו"ד שוש שמואלי

פסק-דין

השופט נ' הנדל:

1. בשורש העתירה הנוכחית ניצב סירובם של המשיבים להנפיק לעותר 3 (להלן: הילד) תעודת לידה עדכנית, שבה יירשמו עותרים 1-2 – בני זוג בני אותו המין, אשר אימצו את הילד לבן (להלן: בני הזוג) – כהוריו.

2. בפסק דינו מיום 6.12.2015, אישר בית המשפט לענייני משפחה בתל אביב (אמ"צ 10692-07-15; השופטת ת' סנונית פורר) את אימוץ הילד על ידי בני הזוג, הורה על רישומם כהוריו – וקבע כי הילד יישא את שמות המשפחה של שניהם, כמצוות סעיף 5(א) לחוק השמות, התשט"ז-1956. בהתאם לפסק דין זה, ולשני צווי האימוץ שנלוו לו, אימצו בני הזוג את הילד במתכונת של אימוץ סגור, "המנתק את הקשר בין הקטין לבין הוריו הביולוגיים" (בע"מ 2795/18 פלונית נ' היועץ המשפטי לממשלה, פסקה 2 (10.5.2018)), ובא בגדרי הוראות החיסיון שבסעיף 34 לחוק אימוץ ילדים, התשמ"א-1981 (להלן: חוק האימוץ).

דא עקא, אף שבני הזוג נרשמו במרשם האוכלוסין כהוריו של הילד, ואף שלאחרון ניתן מספר זהות חדש, המשיבים סירבו להנפיק לו תעודת לידה עדכנית שבה יופיעו שני בני הזוג כהוריו.

3. לטענת העותרים, סירוב זה מנוגד להוראות סעיף 20 לחוק מרשם האוכלוסין, התשכ"ה-1965 (להלן: חוק המרשם), הקובע כי "אומץ ילד, ירשמו במרשם ובכל תעודה לפי חוק זה מאמציו כהוריו" – שהרי תעודת הלידה נמנית על התעודות "לפי חוק זה". הסירוב אף עומד בסתירה לעמדה שהציגו המשיבים עצמם בתגובתם המקדמית בבג"ץ 7978/16, שם הבחינו בין אימוץ "פתוח" שאין להנפיק בגינו תעודת לידה חדשה, לבין אימוץ סגור – המחייב הנפקת תעודת לידה חדשה, שבה יירשמו בני הזוג המאמצים כהורי המאומץ. לגופם של דברים, העותרים סבורים כי טובת הילד, כמו גם הזכות לחיי משפחה, מחייבות הנפקה של תעודת לידה המשקפת את תמונת ההורות העדכנית, ותואמת את הרישום במרשם האוכלוסין. זאת, גם על רקע החשיבות המעשית של תעודת הלידה – הן בדין הישראלי, והן ככלי להוכחת זכאותו של הילד לאזרחות במדינות זרות. אף הזכות לשוויון תומכת, לגישתם, ברישום שני בני הזוג כהורים בתעודה החדשה, שהרי אין כל בסיס להבחנה בינם ובין זוג מאמצים הטרוסקסואלי.

לדעת העותרים, חלק א' לתוספת הראשונה לתקנות מרשם האוכלוסין (צורתן של תעודות לידה ופטירה), התשל"ג-1972 (להלן: תקנות הצורה), אמנם מורה כי בתעודת הלידה יירשמו שמותיהם הפרטיים של "האב" ושל "האם" – אלא שאין בכך כדי לשלול רישום של שני "אבות". סעיף 20 לחוק המרשם, כמו גם עקרון טובת הילד וזכויות היסוד לשוויון ולחיי משפחה, שוללים הפליית בני זוג מאמצים בני אותו המין

– ומובילים למסקנה כי המונחים "אב" ו"אם" שבתקנות הצורה מתארים את המצב במקרה השכיח של הנפקת תעודת לידה, אך אינם מוציאים מן הכלל הורות אחרת. לחלופין, העותרים מציעים לפעול בדרך של "הרחבת ההסדר", כך שיאפשר גם רישום של שני אבות או שתי אימהות – או לפסול את החלקים הרלוונטיים בתוספת הראשונה.

4. ערב הדיון בעתירה הגישו המשיבים את תגובתם המקדמית – במסגרתה מסר היועץ המשפטי לממשלה כי "ההימנעות מרישום שני ההורים המאמצים בתעודת הלידה בנסיבות המקרה דגן לוקה בפגיעה בשוויון ואיננה משרתת תכלית ראויה, ולפיכך עמדתו היא כי יש לאפשר את רישום שני האבות המאמצים בתעודת הלידה".

על פי תפיסתו של היועץ המשפטי לממשלה, תעודת הלידה נועדה לשקף את פרטי ההורות הביולוגית נכון ליום הלידה, ומכאן שהתרחשויות מאוחרות אינן מהוות, ככלל, עילה לתיקונה. עם זאת, על מנת להגן על החיסיון בהליכי אימוץ סגור ופונדקאות, ולהבטיח את ניתוק זיקתו של הילד להוריו הביולוגיים, אין די במתן מספר זהות חדש, ובהחלפת תיק המרשם המקורי בתיק. במצבים אלה, חל, אפוא, סעיף 20 לחוק המרשם, המצווה על עדכון תעודת הלידה, כך ששמות ההורים המאמצים יחליפו את שמות ההורים הביולוגיים – הגם שלא חל כל שינוי במצב ההורות הביולוגית בעת הלידה.

בענייננו, התקיים, כאמור, אימוץ סגור – ועל כן, חלה עליו הוראת החיסיון שבסעיף 34 לחוק האימוץ, המחייבת את תיקון תעודת הלידה המקורית של הילד. אכן, רישום שני בני הזוג כהורי הילד לא יסתיר את עצם האימוץ, הואיל וברור שתמונת ההורות הביולוגית אינה מתמצה בשני גברים אלה. ברם, היועץ המשפטי לממשלה סבור כי צעד זה ישרת את תכליתו העיקרית, ואפשר שאף היחידה, של החיסיון – קרי, ניתוק הזיקה בין הילד למשפחתו הביולוגית.

אשר למתכונת התיקון – היועץ המשפטי לממשלה סבור כי אין להבחין בין הורים הטרוסקסואליים להורים בני אותו המין, וכי בשני המקרים ראוי לרשום בתעודת הלידה החדשה את שמות שני המאמצים. כך מתחייב מעקרון טובת הילד, ומזכותם של הילד ובני הזוג לשוויון – בינם לבין עצמם, ומול מאמצים הטרוסקסואליים. לדעתו, תקנות הצורה אמנם נוקבות במונחים "אב" ו"אם", אך כאשר ניצבת על הפרק הנפקת תעודת לידה המשקפת הורות משפטית, אין סיבה לבצע את הרישום במתכונת המדמה הורות ביולוגית, וניתן לרשום גם הורים מאמצים בני אותו מין – תחת הכותרת "הורה"

ו"הורה". לפיכך, עמדת המשיבים היא כי יש להנפיק לילד תעודת לידה מתוקנת, בה יירשמו שני בני הזוג כהוריו.

5. יצוין כי המשיבים דיברו בפנינו "בקול אחד", הוא קולו של היועץ המשפטי לממשלה – אך היועץ ציין שעמדתו אינה מקובלת על משיב 1 (להלן: שר הפנים). במכתב שצורף לתגובת המשיבים, טען שר הפנים כי הסעד המבוקש בעתירה "אינו מקדם שום תכלית מעשית הנוגעת לטובת הילד", ונועד רק לקדם את ההכרה בתא משפחתי חד-מיני – סוגיה השנויה במחלוקת ציבורית עזה, וראוי להותירה להכרעת המחוקק. לדבריו, רישום שני בני הזוג בתעודת הלידה החדשה של הילד לא יסתיר את עצם האימוץ, ולשם ניתוק הזיקה בין הילד להוריו הביולוגיים ניתן להסתפק ברישום אחד מבני הזוג כ"אב" – ואולי אף בהשמטת פרטי ההורים הביולוגיים. שר הפנים סבור כי הוראת סעיף 20 לחוק המרשם אינה נוגעת כלל לתעודת הלידה, אשר אמורה לשקף את ההורות הביולוגית ותו לא. מכל מקום, נוכח פרוצדורת האימוץ הייחודית בעניינם של בני זוג בני אותו המין – מתן צווי אימוץ נפרדים לכל אחד מיחיד הזוג, חלף אימוץ משותף בצו יחיד – רישום אחד מבני הזוג ממלא, לדעתו, אחר הוראת המחוקק. לצד זאת, נשען שר הפנים על תקנות הצורה, השוללות, כביכול, רישום שני אבות, או שתי אימהות, בתעודת הלידה.

6. במהלך הדיון בפנינו, הסכימו הצדדים כי הוא יתקיים כאילו ניתן צו על תנאי – וכי ההכרעה תתבסס על כתבי הטענות שהוגשו, ועל הטיעונים הקצרים שנשמעו באולם. עם זאת, העותרים ביקשו להוסיף כי אין די ברישום שני בני הזוג כ"הורים" בתעודת הלידה, וכי עקרון טובת הילד מחייב את רישומם כ"אבות". מנגד, המשיבים טענו כי המונח "הורה" משקף כהלכה את האופי המשפטי של ההורות המוצגת בתעודת הלידה המתוקנת של ילד מאומץ.

דיון והכרעה

7. סעיף 30(א) לחוק המרשם מורה כי "מי שנולד בישראל והוא רשום במרשם, רשאי לקבל תעודת לידה" – שצורתה עוגנה בהמשך בתקנות הצורה. חוק המרשם אינו מכיל הוראות נוספות ביחס לתעודת הלידה, אך הוא מסדיר את מתכונת ההודעה על לידה שהתרחשה בישראל (סעיף 6), ואת רישום היילוד במרשם האוכלוסין (סעיף 19).

כאמור, נקודת המוצא של המשיבים היא כי תעודת הלידה נועדה לשקף את מצב ההורות הביולוגית בעת הלידה, ותו לא. אולם, מקובלת עלי עמדת היועץ

המשפטי לממשלה לפיה גם אם אכן כך הם פני הדברים – ומן הראוי להזכיר כי הסוגיה תלויה ועומדת בבג"ץ 7978/16 בו ניתן, ביום 31.7.2018, צו על תנאי – אין בהם כדי להכשיר את ההחלטה מושא העתירה דנן.

8. סעיף 20 לחוק המרשם קובע מפורשות כי –

“אומץ ילד, יירשמו במרשם ובכל תעודה לפי חוק זה מאמציו כהוריו והמאומץ כילדם של מאמציו, ובשם שנקבע לו בצו האימוץ”.

כאמור, שר הפנים סבור שהוראה זו נוגעת אך ורק לתעודות “רלוונטיות” – להבדיל מתעודת הלידה, אשר “משקפת את ההורות הביולוגית ואת הפרטים כפי שהם בעת הלידה, ולא את השינויים שהתרחשו לאחר הלידה”. דא עקא, עמדה זו לוקה בסתירה פנימית ברורה, שהרי אין להתכחש לכך שהוראת החיסיון שבחוק האימוץ מחייבת להשמיט מתעודת הלידה של ילד שאומץ באימוץ סגור את פרטי הוריו הביולוגיים. משמע, גם בהנחה שתעודת הלידה נועדה, במקורה, לשקף את ההורות הביולוגית בעת הלידה, האימוץ הסגור מחולל תמורה מהותית באופייה, והופך אותה למסמך משפטי, המבטא – ולו בדרך של השמטת שמות ההורים הביולוגיים – שינוי נורמטיבי מאוחר בתמונת ההורות. בנסיבות אלה, הטענה כי תעודת הלידה אינה מהווה מסמך “רלוונטי” בהקשר של סעיף 20 לחוק המרשם רחוקה מלשכנע. אדרבה, יש לצעוד בעקבות לשונו הרחבה של הסעיף, ממנה עולה כי יש לצייד את המאומץ (למצער באימוץ סגור) בתיעוד הקושר אותו לתא המשפחתי החדש – הוריו המאמצים – ולהימנע מיצירת “ואקום הורי” שבמסגרתו נמחקים פרטי ההורים הביולוגיים, אך איש אינו תופס את מקומם. כך לגבי מרשם האוכלוסין עצמו, וכך לגבי “כל תעודה” לפי חוק זה – לרבות תעודת הלידה, שאינה יכולה עוד לשקף את ההורות הביולוגית הראשונית.

9. נוכח המסקנה כי במקרה של אימוץ סגור יש לרשום את שני ההורים המאמצים בתעודת הלידה החדשה של המאומץ, אין בהבדל הפרוצדורלי במתכונת האימוץ על ידי בני זוג בני אותו המין כדי להצדיק יחס שונה כלפיהם. כאמור, שר הפנים מבקש להעניק פרשנות דווקנית עד מאוד לביטויים “מאמציו” ו-“צו אימוץ” שבסעיף 20 לחוק המרשם. אלה מלמדים, לדידו, כי במקרה של אימוץ על ידי בני זוג מאותו המין – המבוצע במתכונת של מתן צווי אימוץ נפרדים לכל אחד מיחידיו הזוג – לא קמה חובה לרשום בתעודת הלידה המתוקנת את שני ההורים המאמצים, ודי ברישום פרטי ההורה שלזכותו ניתן אחד הצווים.

בעמדה זו אין ממש. ראשית, יש לזכור כי המציאות המשפטית – ואם תרצו, החברתית – המשתנה הביאה בכנפיה פרשנות רחבה של הוראות סעיפים 3(2) ו-25(2) לחוק האימוץ, ופתחה את דלתות מוסד האימוץ בפני בני זוג בני אותו המין. ברקע פרשנות זו, שזכתה לעיגון בהנחיות היועץ המשפטי לממשלה בשנת 2008, ניצבת התפיסה לפיה "אין לומר א-פריורי כי בשל הזוגיות החד-מינית של המערערות, אימוץ על ידן יהיה שלא לטובת המאומץ" (ראו ע"א 10280/01 ירוס-חקק נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד נט(5) 64, 44 (2005), שם נאמרו הדברים בהקשר שונה מעט). התפיסה האמורה סללה את הדרך לאימוץ על ידי הורים חד-מיניים, והבהירה כי גם אם פרוצדורת האימוץ במקרים אלה שונה, מהותו זהה: אימוץ הילד על ידי תא משפחתי שנועד לקדם את טובתו. לא לחינם ציין היועץ המשפטי לממשלה דאז, בהנחיותיו האמורות, כי ראוי לאחד את הטיפול בשתי בקשות האימוץ הנפרדות-פורמלית, ולהכריע בהן במאוחד. למעשה, מבחינה דיונית-מהותית איחוד ההליכים – ואישור האימוץ על ידי שני בני הזוג בפסק דין אחד, כפי שגם נעשה במקרה שלפנינו – מספק, כשלעצמו, תשובה להסתייגות שר הפנים, ומלמד כי בפועל מדובר בצו אחד, גם אם לא באופן פורמלי מובהק.

מכל מקום, נוכח תכליתו של סעיף 20 לחוק המרשם, אין להסיק מסקנות מרחיקות לכת מן המונח "צו האימוץ" שבו הוא נוקב – שהרי הצורך בניתוק הזיקה להורים הביולוגיים ובביסוס התא המשפחתי המאמץ אינו מושפע מן הקונסטרוקציה הפורמלית שבאמצעותה בוצע האימוץ. שעה שמן הבחינה המהותית מדובר באימוץ זהה, אין בשוני הפרוצדורלי כדי להכשיר התייחסות שונה לבני זוג מאמצים על רקע זהותם המגדרית ונטייתם המינית, ובכל מקרה על תעודת הלידה החדשה להכיל את פרטי שני ההורים המאמצים. ואכן, ליבתו של סעיף 20 מחייבת רישום של שני ההורים המאמצים בתעודת הלידה, ושל המאומץ כילדם, וההתייחסות לצו האימוץ מופיעה רק בשולי הדברים, בהקשר של שם המאומץ.

מעבר לכך, מקובלים עלי נימוקי היועץ המשפטי לממשלה, הסבור כי עקרון טובת הילד תומך ברישום התא המשפחתי המלא שלו, ואינו מאפשר להסתפק ברישום אחד ההורים בתעודת הלידה – תוך הדרת הורה אחר, ופגיעה בזכותו להורות. זאת, על רקע הניגוד ביחס לילד שאומץ על ידי זוג הטרוסקסואלי, הזוכה לכך ששני הוריו המאמצים יירשמו בתעודת הלידה – ניגוד הנוגע הן לילד והן להורים. באשר לאפשרות של רישום אחד מן ההורים המאמצים בלבד, יש בכך לחטוא למצב המשפטי שהכיר

בשני ההורים, וליצור מצב של בחירת הורה אחד לעומת ההורה האחר, בהעדר כל בסיס להבחין ביניהם מנקודת מבט של חוק האימוץ. אין להצדיק רישום אחד ההורים המאמצים בלבד – תוך התעלמות מן המצב המשפטי המכיר בשני ההורים כבעלי זכויות שוות. אף אין מקום ליצור סתירה בין הרישום במרשם האוכלוסין, שם מופיעים שני בני הזוג כהורי הילד, ובין תעודת הלידה, המציגה תמונה שונה – שאינה תמונת ההורות הביולוגית, ואף לא תמונת ההורות המשפטית המלאה, אלא בחירה שרירותית באחד ההורים.

על זאת אוסיף, כי "האמור בלשון יחיד – אף לשון רבים במשמע, וכן להיפך" (סעיף 5 לחוק הפרשנות, התשמ"א-1981). כך שגם מלשון סעיף 20 לחוק המרשם, וגם מתכליות חוק האימוץ וחוק המרשם, עולה שהפיתרון של רישום הורה אחד לאו פיתרון הוא, ואף אין לו עיגון בחוק.

11. משנקבע כי סעיף 20 לחוק המרשם מורה על רישום שני ההורים המאמצים בתעודת הלידה, ללא קשר לזהותם המגדרית או נטיותיהם המיניות, אין בכוח התקנות לחרוג מהוראה זו ולפגוע בזכותם של הורים מאמצים בני אותו מין. עקרון הפרשנות המקיימת מחייב, אפוא, לקבוע כי השימוש שעושות תקנות הצורה במונחים "אב" ו"אם" תואם את מצב ההורות הסטנדרטי בעקבות לידה (אז מתעורר, בדרך כלל, הצורך בהנפקת תעודת לידה), אך אין בו כדי לשלול רישום הורים מאמצים בני אותו מין במצבים שבהם התעודה שוב אינה מתיימרת לשקף הורות ביולוגית, כי אם אקט משפטי של אימוץ.

12. אשר לאופן ביצוע הרישום – היועץ המשפטי לממשלה סבור כי במקרה של אימוץ מלא על ידי בני זוג חד מיניים, "במקום השדות 'שם האם' ו-'שם האב' יופיעו השדות 'הורה' ו-'הורה'". כאמור, במהלך הדיון הסתייגו העותרים מפיתרון זה ותבעו את רישום בני הזוג כשני אבות. ברם, שעה שהסעד שנוסח בעתירתם הוא "מדוע לא תונפק לעותר 3 תעודת לידה בה מצוינים העותרים 1 ו-2 כהוריו", עתירה זו אינה מניחה תשתית להתערבות בעמדת היועץ המשפטי לממשלה לגבי מתכונת הרישום.

13. ואחרון, ואף בגדרי סיכום – שיקולי טפל ועיקר. הדין מכיר זה כעשור באימוץ על ידי שני בני זוג בני אותו המין. משכך, על פני הדברים, אין מקום במעבר ממהות לרישום תעודת הלידה לפגוע בשוויון הורים מאמצים אלה. כך בוודאי כאשר מדובר באימוץ סגור, בו פרטי ההורים הביולוגיים אינם רשומים בתעודת הלידה המתוקנת

מתחת חיסיון הליכי האימוץ. אי רישום שני בני הזוג המאמצים משמעותו תעודת לידה שאינה מכילה כלל את פרטי ההורים, שהדין קבע את מעמדם. פיתרון לפיו יירשם הורה אחד כאשר אין דרך לקבוע מי מבין ההורים יירשמו, והתוצאה תהיה שהורה מאמץ לא יירשם, לוקה בחסר. לשון אחר, אין זה מתקבל על הדעת כי שני בני הזוג יוכרו כהורים, אך התעודה לא תיתן לכך ביטוי.

14. סוף דבר, ניתן בזאת צו מוחלט המורה כי על המשיבים להנפיק לילד שאומץ באימוץ מלא תעודת לידה חדשה, ולרשום בה את שמות שני בני הזוג המאמצים – ללא קשר לנטייתם המינית או זהותם המגדרית. כך בעניינם של העותרים, וכך בכלל. בנסיבות העניין, יישאו המשיבים בהוצאות העותרים בסך 7,500 ₪.

ש ו פ ט

השופט מ' מזוז:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט ג' קרא:

אני מסכים.

ש ו פ ט

אשר על כן, הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט נ' הנדל.

ניתן היום, ד' בטבת התשע"ט (12.12.2018).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט

מא 17073440_Z13.doc
מרכז מידע, טל' 077-2703333 ; אתר אינטרנט, supreme.court.gov.il